

CUPRINS

Argument	5
I. Epica eseistică „Scene istorice”	9
1. Portretul unui om cuprins de o „nesățioasă curiozitate”	11
2. Pseudokinegheticos și epica eseistică	17
3. Arta digresiunii. Arta descripției	24
4. Stilul „curat țesălat și frumos dichisit”	29
5. Figura spiritului odobescian. Plăcerile umanistului din fotoliu	34
6. Scene istorice (I) Mihnea-vodă cel Rău. Pictura fățariei și a cruzimii medievale	40
7. Scene istorice (II) Doamna Chiajna. Tipologia feminității românești: „muirea capeșă și dăunoasă”	48
8. O proză statică și erudită, cu toposuri romantice și discursuri morale	50
9. Jurnalul de călătorie științifică. Arheologul și prozatorul nu se despart niciodată. Câteva ore la Snagov: Un roman istoric concentrat. Arta portretului	57
10. Discursul gurmand. Plătica de Snagov. Ironia umanistului și gusturile unui estetic al culturii culinare – pe deasupra stilurilor naționale. Prandiul academic	65
II. Proza științifică	77
1. Arheolog sau anticar? Prozatorul erudit stă la etajul superior al ideilor și veghează	79
2. Strategia arheologului de cabinet	86
3. Istoria arheologiei. O suită de narațiuni istorice. Prozatorul fuge mereu din temă	91

4. Legendarul Manole și vătaful de zidari Manea, impostorul	97
5. Le Trésor de Pétroussa. O arheologie beletristică?	99
6. Ceva despre stilul românesc	105
III. Corespondența	
Un Flaubert valah care scrie zilnic, dar nu despre literatură	113
1. Un jurnal epistolar.	
Neliniștile sentimentale ale unui tânăr boier român iritat că posibila logodnică, Minette, îl citește pe Paul de Kock	115
2. Cronica vieții mondene.	
Tânărul estete caută, în continuare, o partidă norocoasă pentru a scăpa de starea de „fainéantise”, dar și de datorii	122
3. Apare Sașa, confidentul ideal al nestatornicului Odobescu	126
4. Diplomat la Paris.	
Preocupări științifice, mari griji pecuniare	133
5. Relații academice cordiale cu Maiorescu, ostile cu „vermina de Sturdza”	138
6. Bătălia cu creditorii și „huissierii”	141
7. Mari complicații sentimentale.	
Începutul unei tragedii	147
8. O sinucidere anunțată	152
9. Temele romanului epistolar.	
Complexele omului urmărit de „reaua [lui] soartă”. Un scriitor atipic care nu și-a scris opera pe care biografia lui o merita	162

Argument

Odobescu n-a intrat până acum în scenariul criticii mele. I-am citit la vremea cuvenită, evident, *Scenele istorice și române de la origini până în prezent*, biografia fabuloasă pe care i-o face G. Călinescu după ce-i descoperă vasta corespondență. Am recitit acum, pregătind o lucrare mai amplă despre scriitorii români fundamentali și problema identității noastre spirituale, toate scrierile sale (inclusiv proza științifică) și am descoperit nu *un alt Odobescu*, cum se spune în chip curent în critica literară, dar un creator mai profund decât bănuiam și decât au dovedit comentatorii săi de până acum. Nu-i, țin să spun de la început, un mare prozator de ficțiune (cele două nuvele istorice, construite după modelul Negruzzi, sunt notabile doar prin arta descrierii și, în *Doamna Chiajna*, prin schița unui personaj ce a făcut carieră în literatura română: *femeia autoritară, femeia fără inimă, femeia-jandarm*, obsedată de putere), dar este în felul lui un excelent *eseist-epic*, ceea ce vrea să spună: un disociator fin de idei, cu imaginația bogată, un erudit care își pune ideile într-o narațiune impresionistă plină de surprize. Odobescu nu-i cel dintâi din literatura noastră care amestecă planurile de percepție și genurile literare (când începe să scrie, exista deja o tradiție a *fizionomiilor* și a *literaturii de călătorie* în care intră și teoriile morale și estetice și interesul pentru mai multe domenii ale cunoașterii), dar este, în mod sigur, cel care impune într-o literatură ce se luptă, la 1860, cu temele și clișeele romantismului minor, ceea ce am putea numi *epica eseistică* sau *eseul romanesc*. Prin această dimensiune, Odobescu anunță un stil original în cultura noastră și deschide o tradiție ce va fi continuată, cu alte mijloace intelectuale și cu un mai mare talent epic, de G. Călinescu și de alții.

Mai este ceva ce surprinde, azi, când îl recitim pe acest „umanist surâzător” – cum l-a numit, inspirat, Tudor Vianu – un erudit risipitor și anxios, cu obsesii romantice (obsesiile

1. Portretul unui om cuprins de o „nesățioasă curiozitate”

Pe Alexandru Odobescu este bine să-l recitești după ce ai citit mai toată proza și publicistica românească dintre 1850 și 1895, pentru că numai așa îți poți da seama de singularitatea acestui scriitor care nu-și găsește locul în niciun gen literar consacrat. Tânăr, înflăcărat de ideile mișcării de la 1848, admirator al mesianicului Nicolae Bălcescu, scrie poeme patriotice cu o retorică perfectă, dar fără mare originalitate, face, apoi, publicistică militantă (*Muncitorul român*), dar nu are o mare pasiune pentru politică (și, la noi, dacă publicistica nu se unește cu politica – nu are mari șanse de a fi citită), în fine, Odobescu este interesat în egală măsură de artă și de studiul istoriei (arheologiei) și va încerca toată viața să împace aceste domenii care se lasă, totuși, greu armonizate. Numai Hasdeu, dintre contemporanii săi, reușește să le unească, având avantajul unei vieți mai ordonate și al unei discipline a spiritului mai mare. Odobescu este un „anticar” (el însuși se consideră astfel), un spirit „adamic”, începe cu entuziasm proiecte mari și nu ajunge aproape niciodată să le termine, în fine, un spirit febril, dornic să facă în același timp mai multe lucruri, un spirit, nu de puține ori, conflictual, rău gestionar al afacerilor sale publice și familiale. De aceea biografia lui este dramatică, viața sa familială se desfășoară într-un nesfârșit provizorat. Este strivit de datorii ce sporesc de la o zi la alta și amenințat de creditori care-și pierd progresiv răbdarea și-i scot în cele din urmă bunurile mobiliare la mezat. Un veritabil personaj balzacian ieșit din mediile aristocrației valahe și intrat, inabil, cu mentalități de om de lume și cu un temperament de om risipitor, în rândurile birocrăției mărunte româno-franceze, dominate de o filosofie programatică și de moravuri grele.

Pasiunea lui este însă mare și chiar știința sa – în sfera

2. *Pseudokinegheticos* și epica eseistică

Să revenim la opera de ficțiune, cea dintâi, în fond, care interesează o istorie a valorilor estetice fundamentale. Ea cuprinde, în cazul lui Alexandru Odobescu, trei paliere sau trei categorii de scrieri, în ordine valorică diferită, în funcție de structura, stilul și destinatarul lor. Cea dintâi categorie (și cea mai bună, mai rezistentă, mai originală) mi se pare și mie a fi opera lui eseistică. I-aș spune, pentru a prinde nuanța ei creatoare, personală: *eseul epic* sau *epica eseistică*, nici pur imaginativă, nici curat științifică, erudită, strict demonstrativă. *Pseudokinegheticos* este, mai toată critica e de acord, opera originală a risipitorului Odobescu. Eseistul scriitor care fuge mereu din subiect și deschide, tot mereu, paranteze în paranteze, sare de la o temă la alta și din modernitate în Antichitate, ca într-un joc superior al spiritului într-o societate de specialiști în artele frumoase și în științele morale, toți cu imaginația liberă. *Eseul* este, deci, performanța lui Odobescu, ca scriitor, o recunosc cei mai mulți dintre comentatori. *Eseul epic*, am zice noi, pentru a sublinia faptul că în eseu pătrund nestingherite ficțiunea și, mai ales, autoficțiunea, voluntară sau involuntară în ambele ipostaze. Lângă *Pseudokinegheticos* se așază și eseul-memorial *Câteva ore la Snagov*, excurs erudit și, într-o oarecare măsură, fantezist, digresiv, puse, toate, într-o narațiune cursivă, cu portrete reușite și evocări pline de talent și fantezie. Istoricul stă în fața zidurilor mucegăite ridicate cu secole în urmă sau în fața crucilor pe care abia se mai zărește un nume încrustat în piatră, pe jumătate șters, și relatează (poate chiar inventează) o poveste fabuloasă, care, datorită acestei însușiri, devine verosimilă pentru cititor. Sunt și alte fragmente din scrierile lui Odobescu care pot fi puse în acest raft al operei sale și citite, repet, ca proză eseistică superioară.

A doua categorie o constituie narațiunile propriu-zis literare, incluse în manualele școlare, și intrate, astfel, în